

ALFRED E. HOUSMAN: FRAGMENT GRECKIEJ TRAGEDII

Profesor Małgorzacie Borowskiej na urodziny

Można się było spodziewać, że ktoś w końcu dostrzeże potencjał komiczny w historii Alkmeona, który zabił swą matkę, Eryfilę, by pomścić swojego ojca, a jej męża, Amfiaraosa, posłanego przez nią na wyprawę Siedmiu przeciw Tebom, na nieuchronną śmierć¹. A że możliwość żartobliwego odczytania tego mitu dostrzegł nie kto inny, lecz Alfred Housman, nie dziwi, że jego *Fragment greckiej tragedii*², parodia Ajschylosa i greckiego stylu tragicznego w ogóle, odbił się szerokim echem wśród miłośników tak literatury starożytnej, jak i angielskiej poezji nonsensownej. Utwór obrósł komentarzami³, powstały przekłady na języki nowożytne, jak niemiecki czy niderlandzki, a także, co w gruncie rzeczy nie zaskakuje, na starogrecki⁴. Mieliśmy już też przekład polski, i to nie byle czyj, bo samego Stanisława Barańczaka⁵. Nie oznacza to jednak, że nie ma miejsca na kolejne polskie zmagania z tym tekstem. Filolog klasyczny czytający tłumaczenie Barańczaka zwróci uwagę, że oddaje on partie dialogowe (quasi-)greckiego dramatu tak zwanym polskim heksametrem. Ma to pewnie budzić u czytelnika-dyletanta luźne skojarzenia antyczne, ale komuś obeznanemu z poezją grecką wybór miary *par excellence* epickiej do oddania metrum dramatycznego musi się wydać kontrowersyjny.

My partie dialogowe oddajemy jedenastozgłoskowcem, partię liryczną – mieszaniną jedenasto-, sześć- i ośmizgłoskowców. Nie obarczamy polskiego tekstu przypisami, odsyłając do wcześniej wymienionych prac, choć pewnie warto byłoby wspomnieć (i właśnie to czynimy), że „brat błota” w w. 13 to kurz (a więc pogoda była słoneczna), że „wstrzymanie niemownego języka” w w. 20 to wyrażenie proleptyczne („wstrzymuję język, tak że nic nie mówię”), a deprymujące połączenie „butów i pośpiechu” w w. 28 to tak zwana *syllipsis*, że córka Inachosa to oczywiście przemieniona w krowę związku z zalotami Zeusa Io (błąkająca się w tej postaci bez wielkiego sensu, jak widać), Kipyda to Afrodyta,

¹ Zob. o tym micie K. Pietruczuk, *Alkmeon w Psosfidzie*, [w:] Eurypides, *Tragedie*, t. V: *Fragmenty*, oprac. M. Borowska, ISKŚiO UW, Wrocław 2015, s. 117–120. Arystoteles niejako określa ten mit jako paradygmatyczny dla tragedii, umieszczając Alkmeona na czele listy tematów „napiękniejszych tragedii” (αἱ κάλλιστα τραγῳδία, *Poet.* 1453 a 17–22), co mogło mieć wpływ na wybór tematu przez Housmana.

² Pierwodruk w *Cornhill Magazine* 10, 1901, s. 443–445.

³ Komentarz: R. Marcellino, *A. E. Housman's Fragment of a Greek Tragedy*, *CJ* 48, 1953, s. 171–178, 188; wydanie krytyczne z bogatym w informacje wstępem i włoskim przekładem: Y. Gomez Gane, *Fragment of a Greek Tragedy di A. E. Housman: Introduzione, edizione critica e traduzione poetica in italiano*, Atene e Roma 44, 1999, s. 26–43.

⁴ A. E. Housman, *Fragment of a Greek Tragedy*, przeł. D. S. Raven, *G&R* 6, 1959, s. 14–19.

⁵ Pierwodruk: *Teatr*, 1991, nr 9, s. 11–12; łatwiej dostępny w: S. Barańczak, *Fioletowa krowa. 333 najslawniejsze okazy angielskiej i amerykańskiej poezji niepoważnej od Williama Shakespeara' a do Johna Lennona*, Wydawnictwo a5, Kraków 2007, s. 259–262 (nr 303).

a „kissyjski” w w. 74 znaczy tyle, ile „azjatycki” – to określenie plemienia perskiego pojawia się w opisie lamentu w Aesch. *Choe.* 423–424. Zakładamy, że mamy do czynienia z chórem męskim, wbrew przeciwnej sugestii pewnego uczonego⁶.

Nasz przekład jest hołdem dla Profesor Małgorzaty Borowskiej. Trudno się nam oprzeć wrażeniu, że właśnie po to Housman ułożył *Fragment*, żebyśmy mogli ofiarować Profesor Borowskiej jego polskie tłumaczenie, jako stosowny prezent i w podziękowaniu za wspólne czytanie greckich fragmentów dramatycznych. Za uważną lekturę naszego przekładu i cenne poprawki dziękujemy Mikołajowi Szymańskiemu.

- CHÓR Skórganobuta stosownie odziana
 głowo wędrowca, skąd, po co, którędy,
 z jakim zamiarem i kogo szukając
 w tę ustron wielosłowiczą przybywasz?
 Po to zadaję pytanie, by wiedzieć. 5
 Lecz jeśli traf chce, żeś głuchy i niemy
 i nie rozumiesz nic z tego, co mówię,
 zamachaj ręką, dając znak w ten sposób.
- ALKMEON Beocka tutaj przywiodła mnie droga.
- CHÓR W konnej żegludze czy na nożnych wiosłach? 10
- ALKMEON Bystro zginałem nóg mych towarzystwo.
- CHÓR Czy pod słonecznym, czy deszczowym Zeusem?
- ALKMEON Zdobí sandały brat błota, nie ono.
- CHÓR Nie będzie bardzo przykro znać twe imię.
- ALKMEON Nie zawsze ma się, czego człowiek pragnie. 15
- CHÓR Niech się więc dowiem, w co twa bytność mierzy.
- ALKMEON Usta pasterza rzekły, gdy spytałem...
- CHÓR Mów, co takiego? Wszakże tego nie wiem.
- ALKMEON I się nie dowiesz, póki mi przerywasz.
- CHÓR Już powiedz, wstrzymam mój niemowny język. 20
- ALKMEON ...że to nie inny dom, lecz Eryfili.
- CHÓR Nie splamił gardła ohydny kłamstw.
- ALKMEON Czy więc wejść wolno krokiem przez podwoje?
- CHÓR Prowadź w próg domu swoją szczęsną stopę.
 Lecz dbaj, mój synu, naprzód, by być dobrym, 25
 z drugiej zaś strony o to, by złym nie być.
 Kurs ten ze wszech miar najniezawodniejszy.
- ALKMEON Do domu wchodzę w butach i pośpiechu.
- CHÓR W rzeczy roztrząsaniu *strofa*
 nie po mej myśli budować renomę 30
 na sądach pochopnych;
 lecz długie dumania
 do tego wniosku mnie przywiodły wreszcie:

⁶ Marcellino, op. cit., s. 177 (komentarz do w. 74).

- życie jest niepewne.
 To głęboko wryłem 35
 w mą zmyślną przeponę,
 tabliczką co nie jest
 z wosku ni pióro jej nie zapisało,
 z licznych powodów: – Życiu – tak powiadam –
 nieobca niepewność. 40
 Nie z lotu ptactwa wieszczby głoszącego
 tę prawdę odkryłem,
 ani ją trójnóg wyszczeakał delficki,
 ani też Dodona.
 Mym samoucznym trzewiom wystarczyło 45
 wrodzonych talentów.
- Czemuż mam wspominać *antystrofa*
 miłą Zeusowi córę Inachosa?
 Ongi jej bogowie,
 hojni, lecz niemili, 50
 cztery kopyta, dwa rogi i ogon,
 chociaż nie prosiła,
 dali i posłali,
 aby obcą sztukę
 żucia traw posiadała. 55
 Odtąd Argiwów pola wszędy schodząc
 bladezielone źdźbła i pędy żęła,
 nie bez przyjemności.
 Choć są pożywne, takich wiktuałów
 ja nie łaknę wcale: 60
 bodaj Kipryda nigdy w mej nie siadła
 plamistej wątrobie.
 Po cóż więc Io wspominam? Dlaczego?
 Właściwie to nie wiem.
- Teraz wszak serce moje w złym przeczuciu, *epoda* 65
 tak bez zlecenia, jak bez wtóru, śpiewa
 na nutę tańcom niezupełnie zdatną.
 O, nawet pałac się jawi
 zaprzęgowi ócz mych krągłych
 (prawemu, lecz z lewym wespół) 70
 podobny jatce, rzecz można,
 co wełnistymi zgonami
 i bydła wrakami strojna.
 Zatem kissyjskie podnoszą lamentsy,

- a razem z prędkimi, 75
 płótnorwącymi ciosami w pierś własną
 rozbrzmiewa donośnie
 obtłukiwanie mej nieszczęsnej głowy.
- ERYFILA (*z wnętrza domu*)
 O, poraziła mnie szczęka siekiery!
 I to w działaniu, nie wyłącznie w słowie. 80
- CHÓR
 Zda się, że dźwięk mnie dobiegł z wnętrza domu –
 inny, niż kiedy ktoś z radości skacze.
- ERYFILA
 Czaszkę mi kruszy nie po przyjacielsku
 po raz kolejny, zamiar ma morderczy.
- CHÓR
 Nie chcę pochopnie się wyrazić, ale 85
 chyba w tym domu niezbyt się układa.
- ERYFILA
 O! Cios następny! Trzecie uderzenie
 serca dosięga wbrew moim życzeniom.
- CHÓR
 Zły w takim razie jest stan twego zdrowia –
 za to rachujesz całkiem nienagannie. 90

Z języka angielskiego przełożyli Jan Kwapisz i Katarzyna Pietruczuk
jan.kwapisz@uw.edu.pl
k.pietruczuk@uw.edu.pl

ARGUMENTUM

Illustre Fragmentum tragoediae Graecae a Ioanne Kwapisz et Catharina Pietruczuk Polonice versum in honorem profestricis Margaritae Borowska.

Ten utwór jest dostępny na warunkach licencji Creative Commons Uznanie autorstwa 4.0 Międzynarodowe (CC BY 4.0), która umożliwia nieograniczone korzystanie, rozpowszechnianie i kopiowanie utworu pod warunkiem odpowiedniego oznaczenia autora i źródła.
 Zob. <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.pl>